

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 2.

Sibiu 20 Ianuarie 1877.

Anul II.

Apare la doue săptămâni. Corespondențele să se adreseze la redacțiunea Teleg. român cu adausul „pentru Foișoară“.

Insemnătatea mirosurilor și gusturilor pentru biologie.

Indată ce omul a început a reflecta asupra lumii din jurul lui, a trebuit să-și pună întrebarea: de unde vine mulțimea ne-numerată de ființe ce îl încunjură, și care este cauza variării lor atât cu privire la forma esterioră, cât și cu privire la forma organelor interne și a funcțiunilor lor? Respunsurile au fost foarte deosebite, după cum au fost deosebite și inteligențele oamenilor, ce și au pus acele întrebări. Partea cea mai mare a oamenilor s'a mulțumit cu răspunsul simplu, că o ființă supremă ar fi creat dela început toate ființele astfel, precum le vedem astăzi și ar fi supus toate sub stăpânirea unei ființe mai alese: omului, creat după chipul și asemănarea acelei ființe supreme. Alții mai puțini nu s'au mărginit pe lângă acest răspuns; spiritul lor nu eră satisfăcut prin un răspuns, care nu explică nimic, ci ei au căutat alte explicații, cari să se conformeze mai bine cu realitatea și cu starea lucrurilor observate și studiate de ei.

Prin observările și studiile îndelungate a acestor puțini, bărbați de specialitate, ne-au fost cu putință a pătrunde în secretele naturii și a arunca o rază de lumină asupra cauzelor, cari au produs și produc varietatea ființelor de pe pământ, atât cu privire la organizațiunea lor internă, cât și cu privire la forma lor esterioră.

Meritul pentru lămurirea acestei întrebări prea interesante, dela deslegarea căreia atârână și ficsarea pozițiunii omului in lume, se cuvine cu deosebire timpului mai nou și anumit deceniilor din urmă. Până pe la începutul seculului acestuia naturalistii și filosofii credeau în crearea speciilor prin o putere supremă și ne-

strămătarea lor. Insuși părintele științei naturale moderne Linné susține cu toată autoritatea sa părerea că: *species (adeeă animalium et plantarum) tot sunt diversae quot diversae formas ab initio creavit infinitum ens*. O deslegare științifică a întrebării după originea speciilor s'a încercat a da pentru prima dată francesul Lamarck, mai târziu apoi Geoffroy St. Hillaire și mai pe urmă englesii Darwin și Wallace. Nu ne este scopul a intra aici în detaliurile, prin cari acești naturalști celebri au comprobât in mod științific părerile lor despre transmutațiunea speciilor și dezvoltarea lor cu încetul unele din altele și a celor d'ântei din una sau puține forme primitive foarte simple; amintim numai că întemeietorul teoriei despre transmutațiunea speciilor Lamarck adscrie puterea, care a produs acele transmutațiuni folosirei sau nefolosirei organelor din partea respectivelor animale. Darwin basându-se pe un șir lung de observări și experimente, cauza transmutațiunii speciilor a aflat-o a fi concurența in care intră diferitele ființe unele față de altele pentru de a-și asigura existența. Din această luptă pentru existență es totdeauna acei indiviți, acele specii etc. învingători, cari prin o mică schimbare a însușirilor lor se pot acomoda mai perfect împrejurărilor in cari se află. Prin lupta pentru existență se face deci un fel de *selectiune naturală*, in urma căreia totdeauna ceea ce este mai bun, mai acomodat rămâne in viață. Transmitându-se însușirile bune ale părinților prin moștenire asupra sucesorilor lor, cari și ei pot să dobândească însușiri noue, folositoare, se produce o acumulare de însușiri folositoare in unii indiviți, cari formează o varietate, și varietățile aceste ficsate dau apoi aceea ce numim o specie nouă.

Teoria de descendență a lui Darwin a încercat mai târziu a o formula altcum M. Wagner. Acesta susține că, o varietate, sau o nouă specie se poate forma numai dacă unii indiviți emigrând din locuințele lor vechi, inzes-

trați cu unele însușiri noue tolositoare, le-ar pute apoi ficsa și susține mai ușor, nefiind siliti a intra in concurență cu o multime de alți indiviđi, cari ar trăi in aceleași condițiuni. Această teorie a „migrațiunei” și „isolărei” nu a fost in stare să nlocuiască teoria „selecțiunei naturale” a lui Darwin, căci multe lucruri, cari teoria selecțiunei ni le esplică, teoria migrațiunei le lasă neclarificate, sau le esplică in mod mai puțin suficient de cât cea d'ântei.

In timpul mai recent profesorul Dr. Gustav Jäger dela politechnicul din Stuttgart a publicat in „Zeitschrift für wissenschaftliche Zoologie” o mică lucrare, care fără indoeală va deveni de mare insemnătate pentru dezvoltarea ulterioară a teoriei de descendență a lui Darwin. Această lucrare, despre care vom vorbi pe scurt in cele următoare poartă titlul: „insemnătatea gusturilor și mirosurilor pentru biologie” adecă pentru viața plântelor și animalelor. („Die Geschmacks und Geruchsstoffe in ihrer Bedeutung für die Biologie”).

Pentru a înțelege mai bine cele următoare trebuie să preitem ceva despre părțile elementare, din cari se compune corpul animalelor și al plântelor. Este cunoscut că corpul animalelor cât și al plântelor se compune din celule și derivatele lor, adecă din neste beșicuțe foarte mici, cari in decursul dezvoltării pot să ia forme foarte variate. Aceste beșicuțe conțin o masă organizată, băloasă fluidă, granulată, care se compune din apă, albuminate, grăsimi și alte materii și poartă numele de protoplasmă. Protoplasma este partea viventă a celulelor și a corpului animal sau vegetal; ea primesce și asimilează alimentele introduse de afară in trup și suma proceselor de viață a celulelor singulare constituie viața unui individ, plântă sau animal. Precum plasma este purtătorul vieței individului așa ea este și mijlocitorul, care face cu puțință eternizarea individului și preste marginile vieței lui in următorii săi. Prin plasma celulelor germinative ale părinților se transpun asupra descendenților caracterele părinților și facultatea de a varia

Manifestațiunile vieței protoplasmiei pot fi influințate de însușirile mecanice sau chemice ale ei. Prof. Jäger este aplecat a atribui însușirilor mecanice o insemnătate numai secundară, cu atâta mai multă însă însușirilor chemice. Autorul concede că chimia până acum ne-a dat numai puține deslușiri despre constituțiunea chimică a compozițiunilor organice și cu deosebire a celor aromatice. „Din norocire însă”, zice densusul, „avem in gustul și mirosul nostru un mijloc, prin care ne putem informa des-

pre natura acelor substanțe animalice; nu însă in gustul și mirosul timpit al omului civilizat, ci in mirosul și gustul ființelor necorupte ale naturii”.

Din acest punct de vedere purcedend, Dl. Jäger a studiat prin un șir lung de esperiențe proprii și prin observarea purtării animalelor in aceste privințe gusturile și mirosurile deosebite.

El purcede dela fapte indeobște cunoscute și constată indată la inceput faptul că:

1) „fie-care specie are un miros special al evaporațiunilor sale.” Ca exemple ne aduce pregnantul și indeobște cunoscutul miros de cal, pre care fie-cine ușor il deosebesce de cel de vacă, de asemenea de cel de capră, și acesta earăși de cel de căprioară, de oae, de căne, de măță și cel de papagal de cel de găină, porumb etc. Precum diferă mirosul deosebitelor specii, așa diferă și gustul, după cum ne putem incredița din gustul particular ce l are carnea de vită, de porc, de găină ș. a.

2) „Nu numai fie-care specie morfologică are un miros particular al evaporațiunilor sale, deosebit de mirosul evaporațiunilor speciilor inrudite, ci și fie-care rasă, fie-care varietate și in ultima instanță fie-care individ.” Este adevărat că noi oamenii, ale căror organe sensuale s'au timpit până la un grad insemnat, nu suntem in stare a face acele deosebiri fine in mirosurile individuale; animalele însă, cari sunt fii mai necorupți ai naturii, au aceea facultate dezvoltată in un grad admirabil. Așa ni se aduce de exemplu cănele, care numai prin miros este in stare a afla urma domnului său, chiar de ar fi acesta cât de depărtat, și a'l deosebi din o mare multime de oameni intocmai precum l-am deosebi noi prin vedere. Alte exemple produse de autor sunt luate din viața practică, și ele sunt cunoscute chiar și țaranilor nostri, cari încă cunosc insemnătatea „luării mirosului”. Cu deosebire in economia de vite „luarea mirosului” este de mare insemnătate, căci el indeamnă indiviđii a se apropia cu simpatie sau cu antipatie unii de alții. Nu fie-care bărbătuș se apropie de ori-care femelă, nici femela nu primesce dintr'odată pre ori-care bărbătuș, ci trebuie oare-care timp, și oare-care precauțiune până ce indiviđii își iau mirosul și se apropie unul de altul. La animalele, cari trăiesc in monogamie chiar și pe noapte și in depărtări considerabile, părechile se găesc, și nu putem presupune că ele și află urma altcum, decât numai cu ajutorul mirosului.

Mirosurile deosebitelor specii sau rase de plănte earăși sunt indeobște cunoscute: să ne aducem numai aminte de mirosurile deosebite

ale soiurilor de mere sau pere între sine și de mirosul merelor deosebit de al perelor, de al prunelor ș. a. De însemnătate sunt mai încolo diferențele în mirosul evaporațiilor răsodelor de oameni. Așa ne înfățișază un exemplu foarte frapant mirosul negrilor, care foarte pronunțat se deosebesce de mirosul răsodelor albe, și între aceste earăși mirosul de jidan este destul de caracteristic, spre a' l deosebî de mirosul unui alb de altă naționalitate.

3) „Nu numai mirosuri de indiviđi, de varietăți, de rase, ci și mirosuri de gen, de familie, de ordine, de clase se pot deosebî”. Mirosurile individuale, pe lângă deosebirile lor particulare, arată adese o asemănare foarte espresă. Și asemănarea sau diferența materiei mirositoare sau de gust stau în raport admirabil cu înrudirea morfologică. Cunoscut și ușor de deosebit sunt mirosurile genurilor: măță, capră, cal, porumb, corb ș. a. De asemenea nu se pot confunda mirosurile grupelor mai mari ca: rumețăoare, rođetőare (șoarece, iepure, veveriță etc), porci, pești și între nevertebrate mirosurile de flutur, de gândaci. Între insecte mirosul gândacilor de turbare (*Lytta vesicatoria*) și gustul lor este destul de pregnant spre a' l deosebî ușor de mirosul particular al genului *Carabus*, sau de mirosul cunoscut al grupei, de care se țin și stelnițele. Așa cum este cu mirosul, este și cu gustul: icrele roșii d. e. au un gust cu totul deosebit de caviar; icrele de pește un gust deosebit de cele de rac, carnea de paseri un gust deosebit de carnea rumețăoarelor, peștilor ș. a.

Din observările indegitate aici numai pe scurt, autorul trage concluziunea că, diferențierea mirosurilor și gusturilor se află în concordanță cu diferențierea morfologică, de unde urmează că, la transmisiunea prin moștenire a caracterelor morfologice ale părinților asupra fiilor, mirosurile și gusturile joacă un rol însemnat.

Mirosurile aceste specifice se află de multe ori legate de escrementele animalelor cu deosebire, apoi de urina, de sudoarea lor ș. a. De alte ori ele provin din peri, pene. Mai de multe ori însă, ele sunt produse interne, ce stau în o strinsă legătură cu protoplasma celulelor și cu viața protoplasmei. Materiile cari produc mirosul sau gustul special, Dl. Jäger le numesce materii *saporigene* și *odorigene* (dela cuvintele latine *sapor*=gust, *odor*=miros și cuvântul grecesc *γίγνομαι* fac, produc) și locul lor îl pune în protoplasmă. Formându-se însă plasma celulelor prin mijlocirea absorbțiunei materiilor asimilate în trup din substanțele introduse

din afară, mirosul protoplasmei va proveni din mirosul alimentelor ce se introduc în trup. Eu însumi am avut ocaziune a constata acest fapt în timpul din urmă. În vara trecută căpėtasem nesce pui de coroiu (*Falco tinnunculus*), pre cari îi ținusem până spre eamnă cu carne proaspătă. Mai pe urmă neavënd la dispoziție totdeauna carne proaspătă i-am hrănit cu păstramă de oae, care după cum este cunoscut, are un miros deosebit. Escrementele animalelor în cheștiune primiră o nuanță de miros de păstramă. Acest miros se simți apoi și mai tare după-ce am omorit unul din acele paseri spre a o împăia. Carnea întreagă, cu deosebire părțile grase desvoltau un miros foarte penetrant a păstramă. Un alt exemplu de felul acest'a l'am observat pe timpul studiilor în Lipsca. În restaurantul unde cinam venia adese un cetățan lipscan. Trupul acestuia, în urma unei cure medicale ce făcuse mainainte, primise un miros penetrant a anis și acest miros tinu timp foarte îndelungat, fără ca respectivul să se poată scăpa de el.

(Va urma).

D. P. Barcianu.

Idealele studentului român.*

Timpul de astăzi e caracterizat în diferite chipuri: se numesce de unii seculul luminei, seculul progresului în științe și arte, seculul invențiilor, seculul cugetării libere; cred însă, că tocmai pentru timpul, în care trăim noi, nu poate fi o espresiune mai nimerită decât timpul deșteptării națiunilor, timpul năzuințelor și aspirațiilor naționale, timpul, în care fiecare națiune se silesce din resputeri a pune baze solide viitorului său. N'avem decât să privim câteva momente în jurul nostru, pentru a ne convinge despre acest adevăr. Națiunile se întrec unele cu altele pentru realizarea idealelor lor. Aceleași năzuințe nobile le vedem și la poporul nostru, care și el a început a se gândi la mijloacele, cari trebuie aplicate spre a-și pune o basă solidă viitorului său; el încă se vede că lucră, după puteri, a realiza ideile civilisatorice, de cari e preocupat spiritul său. Pretutindinea în toate provinciile locuite de Români întimpină ochii nostri o emulațiune nobilă între frații de acelaș sânge, de aceeaș limbă și de aceeași aspirațiuni naționale. În viața privată și publică a Românului ochiul cercetătorului serios obser-

* Cuvânt pronunțat la serbătorea S. Sofii, patroanei gimnaziului român din Brașov.

vă o activitate neobicinuită în deceniile trecute. Dară, Onorab. Adunare! dați-mi voie a-mi exprima convingerile mele relative, că toate năzuințele amintite în diferite sfere de viață privată și publică numai atunci vor fi însoțite de rezultate salutare, dacă în toate întreprinderile spre consolidarea și afirmarea naționalității noastre nu vom trece cu vederea un factor, care este de cea mai mare însemnătate pentru realizarea dorințelor noastre naționale, un factor, care este merit a avea rolul cel mai important în viața poporului român. Acest factor însemnat este junimea. Năzuințele noastre vor fi zădărnice, dacă nu ne vom uni toate silințele pentru de a pregăti o junime, care din toate punctele de vedere să fie la înălțimea misiunii ei. Junimea, se zice, și cu tot dreptul, este viitorul unui popor; junimea deci trebuie preparată pentru de a pute fi când-va o temelie puternică, pe care are a se construi și a se răzînda edificiul naționalității române. De junimea noastră deci se cere să avem cea mai înaltă solicitare pentru a o aduce la cea mai înaltă treaptă posibilă de perfecțiune, pe care trebuie ea să se aplece, dacă e ca să corespundă înaltei sale misiuni, dacă e să fie pusă în poziție d'a pute rezolvi când-va grelele probleme, ce ea are de rezolvit. Fie-mi dar permis a rosti câteva cuvinte despre junime, indicând ideile studentului român. Scopul, ce urmăresc este a deștepta în junii studenți năzuințe spre aceste ideale ca ei să ajungă a pune temeliele cele mai bune, cele mai solide și mai durabile viitorului lor, spre binele lor, spre bucuria părinților și profesorilor și spre binele și fericirea națiunii.

Între cele mai principale virtuți, cari înfrumusează sufletul unui student adevărat, merită a se număra fără îndoială:

1. *Iubirea, stima și respectul* către școală, ca către acel institut, care îi prepară mijloacele necesare pentru dezvoltarea și perfecționarea puterilor sale intelectuale și morale. Școala să-i fie un loc sfânt, un loc, care să nu se profaneze prin nici un cuvânt nedemn, prin nici o faptă frivolă și păcătoasă. Sfinte să-i fie instituțiile, legile și toate dispozițiile școlare; sfinte să-i fie învățăturile și sfaturile ce i le dau profesorii, cari nu au în vedere decât binele și progresul lui. El să se silească a nutri și conserva între colegii săi spiritul de ordine și de curățenie, spiritul de iubire și de armonie frățească. Departe să fie de studentul român acel spirit rău de a se bucura de infirmitățile școlărilor săi, sau a se întrista de progresul lor. Juneele student, din contră, să fie gata a sprijini prin cuvânt și faptă pe co-

legul său inferior în inteligență, a 'l trage așa zicând după sine, al îndupleca la o purtare morală bună și la mai mare progres în învățatură. Sunt exemple, confirmate prin experiența noastră, despre rezultatele frumoase dobândite de unii junii studenți talentați și zeloși în învățatură și cu purtări bune, junii, cari prin spiritul bun, ce ei au știut să introducă și să conserve între școlari, au mărit prestigiul clasei lor, au contribuit, ca întreaga clasă să strălucească în toate virtuțile școlare. Exemplul unui școlar bun are adeseori mai mare efect decât năzuințele cele mai bune ale profesorilor.

2. *Urmărirea cu conștiință și cu cel mai mare zel și interes a cuvintelor, explicațiilor și sfaturilor părintești și ale profesorilor.* Să nu se mulțamească studentul român cu o simplă memorizare și recitare a materiilor, ce i se propun și i se explică în școală, ci să caute a le pătrunde, să caute a judeca și a reflecta liber și neinfluențat asupra lor, cu un cuvânt, să-și dea silință a preface învățăturile primite în proprietate nedeslipită a sufletului său. Un școlar, care nu e în stare a schimba forma învățăturilor primite de la profesorii săi, a prelucra ideile lor și a le face proprietate a spiritului său, ci învățăturile și ideile primite le prezintă sub formă străină și le împărtășește altora, precum le-a primit, atestă, că el nu a priceput de ajuns cele ce a învățat, că el nu a pătruns cu judecata sa.

3. *În oarele libere, și cu deosebire în ferii, studentul român să aibă interes a-și lărgi orizontul cunoștințelor, a le confirma și clarifica prin citirea cărților bune și folositoare.* Să fie însă cu multă înțelepciune la alegerea cărților de citit. Sfatul meu e, ca în linia primă să citească astfel de cărți, prin cari să i se completeze cunoștințele, ce și le-a câștigat în școală și anume:

a) Scrierile autorilor clasici, greci și latini, cari nu se cetesc, și din cauza scurtimei timpului, nici nu se pot citi în școală. Soliditatea, precisiunea și claritatea ideilor, precum și perfecțiunea formelor, sub cari se prezintă ideile classicilor vor exercita de sigur o mare înfrumusețare asupra dezvoltării și agerimei spiritului junelui student, asupra culturii inimii și asupra formării caracterului. Cei mai însemnați poeți și filosofi ai tuturor națiunilor și ai tuturor timpurilor s'au adăpat și inspirat la fântâna înțelepciunii studiilor clasice eline și latine. Operile spiritului antic elin și latin sunt astăzi și vor fi pentru totdeauna baza ori cărei culturi. Neglijând studiile clasice, am as-

tupa isvoarele cele mai nobile ale culturii noastre. Mijlocul cel mai universal de cultură este *limba*, pentru că în trînsa și-a aflat spiritul omenesc expresiunea cea mai perfectă. Ea este oglinda cea mai fidelă a vieții spirituale; în limba unui popor se manifestează inima, spiritul, istoria lui; dară care dintre limbile moderne s'ar pute compara în privința scopului înalt de a deștepta și cultiva puterile spirituale ale junimei studioase, cu limbile clasice, elină și latină!

b) Diferite serii geografice, între cari merită a fi numerate feluritele descrieri de călătorii prin țări străine. Între descrierile de călătorii în limba română i-aș recomanda spre citire: descrierile de călătorii ale lui Alecsandri și a le lui Bolintineanu. În limbile francesă și germană se află un număr infinit de scrieri de felul acesta. Mai nici un petec în lume, mai nici o palmă de pământ n'a rămas nevizitată, nescrutată și nedescrisă de diferiții călători. Cunoștințele geografice: topografice și etnografice sunt un element indispensabil pentru progresul intelectual al unui student.

Dar lectura cărților din ramul științelor numite va avea îndoit preț pentru studentul român, dacă el însuși va întreprinde din când în când călătorii prin orașele și satele patriei sale și eventual și prin țări și pe la popoare străine. Prin experiențele ce le va face în călătorii, sfera intuițiilor sale se va lărgi; regiuni nouă, lucruri nouă vor atrage atențiunea sa; alți oameni, alte năravuri și instituțiuni vor fi obiect interesant al observațiilor sale; reprezentațiunile false și intunecate de mai înainte se vor rectifica și lumina; în locul tablourilor, ce fantasia sa și le zugrăvia mai înainte prin citirea cărților, i se manifestează acum realitatea pusă înaintea ochilor.

c) Diferite opere din sfera științelor naturale. Cu luminile acestora el va intra în imperiul nemărginit al naturii, și ori unde și va îndrepta privirile, va observa ochiul său operațiunile puterilor ei. În corpurile cele mari ceresci, în rotațiunea planetelor, în suflarea lină a zefirului, în picătura de apă, în oceanul nemărginit, în fricelul de earbă, în vermuțelul umilit, și în organismul complicat al omului, în grăuntele de năsip și în munții ce și per falnic creștetul lor printre nori, pretutindinea va vedea el lucrările minunate ale puterilor naturii, și cu cât se va aprofunda mai mult în acest studiu plăcut, cu atâta spiritul său va înțelege, că în mulțimea nemărginită a ființelor universului, dela lucrul cel

mai mare până la cel mai mic, dela corpurile cele mai uriașe ceresci până la vermele, ce se târăsc în pulbere, până la cel mai mic atom, domnesce o ordine și o armonie admirabilă: toate sunt supuse unor legi eterne și constante.

Dară științele naturale numai atunci vor fi însoțite de rezultate folositoare pentru junele student, dacă el nu va petrece timpul tot numai în casă sau în jurul casei sau în jurul orașului, unde s'a născut și unde petrece în prezent, ci din când în când îi va plăcea să facă excursiuni prin câmpuri și codri, prin văi, dealuri și munți, spre a vedea și cunoaște frumusețile naturii cu ochii săi proprii și nu numai din spusele altora. Sunt în patria noastră, cu deosebire în Carpați, o mulțime de pozițiuni, cari în privința romanticității cu puțin stau în dărătul celor mai mărețe pozițiuni din Elveția și din orice țară din Europa. Sunt chiar în jurul orașului nostru atâtea locuri frumoase, cari merită a fi vizitate de orice om, care are numai un pic de simț pentru natură: munții Crucur, Peatra, Peatra Craiului etc., și în fruntea tuturor gigantele Buceci, cu admirabilele lor pozițiuni romantice, ce înalță inima și spiritul fie-cărui vizitator cu simț. Dară câți dintre noi și-au dat osteneală a cerceta acele culmi mărețe, de unde ochiul ager are perspectivele cele mai frumoase? — Cu rușine trebuie să o spunem, că puțini, foarte puțini! Cu rușine trebuie să mărturisim, că ele sunt vizitate mai numai de străini, că ele sunt obiectul admirațiunei lor, că ei numai află plăcere a-și desfăta privirile la tablourile acelor piscuri mărețe. Departe însă să fie de studentul român un astfel de indiferentism, o astfel de răceală pentru natură. Departe să fie de el un astfel de spirit timpit și inert, un astfel de suflet molatic. Să lăsăm, iubiți juni studenți, pe cei ofticoși, slăbănogi și ologi, să lăsăm pe cei oboșiți și gârboviți de sarcina anilor, cari ostenesc ședînd și-și petrec restul vieții dormitînd, — să lăsăm pe acești oameni, a-și petrece timpul în aerul corupt și a înghiți pulberea vătămătoare de pe stradele orașului, eară Voue, iubită junime studioasă, să Ve placă a avea un simț viu, pentru natură și pentru frumusețile ei; pentru Voi să nu existe plăcere mai mare decăt a Ve petrece timpul liber în aerul curat și parfumat al livezilor înflorite; să nu Ve genați a dormi pe pat de earbă, sub cerul liber, în o poeană frumoasă, la murmurul unei ape cristaline de munte, a Ve pasce privirile pe culmea unui munte, în preajma unor stânci superbe, ce-și perd creștetul lor în nori, și de unde urechia bine exercitată aude din când în când o doină din caval, din cimpoi

sau din buciom, acel cântec ângeresc, curat românesc, in care toată inima omului se talmăcesce prin suspinuri puternice și prin note dulci și duioase.

Impresiunile ce le vor exercita asupra Voastră frumsețile naturii, vor pătrunde ființa Voastră întreagă; vor însufleți puterile Voastre spirituale spre o nouă viață; vor mișca și ațita inima Voastră spre lucrări nobile, spre virtute; Ve vor însufleți, Ve vor invesele și Ve vor instrui. Acela, care nu iubesc natura, care n'are nici un simț pentru frumsețile, pentru fenomenele ei mărețe, care nu pricepe lucrările mari, ce se produc in natură, acela, pe lângă toată agerimea spiritului său, pe lângă toată învățătura grămădită in capul său, e demn de compătimire; lui îi lipsește tocmai organul principal, care singur îl face să priceapă adevărata sa fericire, idealul vieții, al cărei reflex este natura dimpreună cu toate frumsețile răspândite de jur împrejurul nostru.

d) Opere istorice, și cu deosebire biografiile bărbaților mari ai tuturor timpurilor, cari au strălucit cu făclia geniului lor și a căror amintire se mai păstrează numai in cărți. E cu neputință a cetii un june student faptele mărețe a le cutărui bărbat de stat, faptele cutărui inventor, cutărui bărbat virtuos, care s'a jertfit pe sine pentru binele patriei și poporului, pentru binele și fericirea omenirii, și a nu fi însoțit studiul său de frumoase rezultate pentru progresul său intelectual și moral. „E cu neputință“, zice istoricul Cogălnicean, „ca cineva insuflat de exemplele lor, să nu și îmbărbăteze caracterul, să nu dorească a imita pe acesti străluciți bărbați, făcând lăpădare de sine și dorind numai folosul public.“

Cu deosebire însă să-i placă studentului român a cetii istoria națiunii sale. Aci va afla el însemnate întâmplările națiunii, cari întâmplări prin moștenire sunt și a le sale. De vâșce să vadă in istoria poporului său exemple de bărbați, cari s'au distins prin eroism, n'are decât să cetească in trinsa „faptele lui Alesandru cel Bun și a le lui Mircea cel bătrân, a le căror nume răsuna del a marea baltică până la porțile Bisanzului; strălucitele fapte ale lui Stefan cel mare, pe care Papa del a Roma l'a numit apărătorul creștinătății; chipul măreț și intocmai ca al lui Achil al lui Michaiu Viteazul, precum și inima de erou și geniul bărbătesc al doamnelor Jleana și Florica etc., și se va convinge, că toate aceste figuri, toate aceste fapte ar merita mirarea chiar și a străinului, dacă istoria poporului nostru ar fi mai bine cunoscută.“ Eară de vâșce să vadă in istoria națiunii sale

fapte de bărbați, cari s'au distins prin religiozitate adencă, prin o viață activă, nebosită, sântă, cari s'au distins prin jertfirea lor pentru apărarea drepturilor umanității, naționalității, patriei și bisericii lor, n'are decât să cetească faptele unui Iacob II, Metropolitului Moldaviei, model de abnegațiune și iubire de omenire; a le unui Veniamin Costache, de asemenea Metropolit al Moldaviei, unul dintre cei mai zeloși înaintători ai literaturii române, ai învățăturilor publice și ai scoalelor naționale; a le unui Șincai, autorul celei mai prețioase comori sufletesci a națiunii române, care comoară n'ar trebui să lipsească de pe masa nici unui român; a le unui Tichindeal, care învață pe poporul său, că in timpul culturii naționale „nu e nici grec, nici latin, nici unit, nici neunit, ci numai român“; a le unui Lazar, care cu mâni pline aruncă semănțele românismului și a le naționalității; a le unui Cămpineanu și Văcărescu, caractere de granit, bărbați plini de rezoluție și energie, cari in mijlocul a doue sute mii de baionete, avurē curagiul convingerilor lor, pentru care fură esilați; a le unui Andreiu Șaguna, marele Metropolit al Românilor din Ungaria și Transilvania, a le căruia cuvinte in parlament și ale căruia fapte mărețe politice, naționale și bisericești au fost lăudate de jurnalistica Europei; și a le atător și atător bărbați luminați cu spiritul și infrumșețați cu cele mai strălucite virtuți naționale și umane, bărbați, cari merită să trăească etern in amintirea urmașilor lor, pentruca spiritul, zelul, simțimintele și nezuințele lor nobile să inspire spre viețuire religioasă, morală și națională. Din istoria națională va învăța stud. rom. a cunoasce starea socială și morală, obiceiurile, prejudețele, cultura și literatura vechilor Români. Din istoria națională va învăța el, că națiunea sa a fost și este inzestrată de la natură cu frumoase însușiri trupesci și sufletesci, și că dacă pe lângă toate aceste, Români au fost nevoiți să dea preste atâtea necezuri, suferințe și nenorociri in decursul seculilor, cauza principală a fost neunirea lor. In neunirea lor trebuie căutat isvorul tuturor nenorocirilor trecute, zice Șincai, Cogălniceanu și o mulțime de alți scriitori. Din istoria națională va învăța prin urmare studentul român a și încălzi inima și sufletul său la privirea tablourilor mărețe, ce i le prezintă ea, a se interesa de națiune, a o iubi, a fi nedeslipit cu inima sa de tot ce se petrece in mijlocul poporului nostru și in toate unghiurile și colțurile provinciilor locuite de Români, chiar și dacă soartea l'ar constringe a și petrece viața in societăți străine, in țări și printre popoare străine; dară totodată a se și feri de acel

râu fundamental al neunirei și împărecherilor, din cari ca dintr'o fântână primordială, a isvorit o mulțime de rele, o mulțime de nenorociri, a le căror urme încă și astăzi au ramas.

e) După autorii clasici, după studiile geografice, naturale și istorice, ar ave loc scrieri mai ușoare beletristice, cu deosebire scrierile poezilor nostri celor mai buni, in fruntea căroră: Alecsandri, Bolintineanu, Murășanu, Alecsandrescu, Sion, Asachi, Negruzzi etc. Tablourile zugrăvite de penelul inspirat de fantasia acestor poeți vor face inima studentului român capabilă d'a simți și înțelege sublimitatea și farmecul ideilor lor; vor transporta spiritul său in lumea frumoasă și ideală a visurilor lor poetice și încântătoare. — Cu deosebire însă să-i placă a ceti poeziile populare, in cari se reflectează mai bine ca ori unde, caracterul poporului român; căci ele cuprind toate pornirile naturei sale și toate razele geniului său. Comori neprețuite de simțiri duioase, de idei inalte, de notițe istorice, de obiceiuri vechi, și mai ales de frumseți originale, adese fără asemănare in literaturile străine,—poeziile populare, fără dată sigură și fără nume de autori, ascunse de veacuri ca nesce petri scumpe in sinul poporului român, alcătuesc averea cea mai frumoasă națională, titlul etern de glorie pentru națiunea română.“

In privința modului, cum ar trebui cetite operile numite, studentul român să urmeze aceste sfaturi.

-a) Nu repede, ci să-și ia timp pentru de a le pute ceti cu toată atențiunea și cu toată judecata. Să caute ca să priceapă tot ce cetesce, și să nu treacă ușor preste locurile mai grele;

β) Să cetească cu condeiul in mână; să-și facă notițe geografice și istorice etc.

γ) Să-și insemneze unele sentințe, maxime și idei alese, profunde, ce află in diferitele opere insemnându-și pe autorul lor.

δ) Cu deosebită atențiune să fie la espunerea materiilor cetite, precum și la descrierea caracterelor persoanelor.

ε) Să-și facă un estras din materiile cetite.

(Va urma).

I. Popea.

NOTIȚE.

Mișcarea populațiunei române in Ungaria.

Dacă comparăm numărul cununiilor cu al nașterilor și al morților, dobândim o iconă clară despre starea socială și economică a unui popor. Deși căsătoria este un act al voinței libere, totuși vedem, cum împrejurările esteriore influențează in mod hotăritor asupra acestei voințe. In ani bogați in recolte și esport aplecarea a se căsători este cu mult mai mare decât in ani cu calamități (recolte slabe, crise de bani, inundațiuni etc). Numărul nașterilor in raport cu numărul cununiilor ne arată fecunditatea unui popor, și numărul morților in comparare cu numărul nașterilor ne permite a trage bilanțul despre creșterea sau scădemântul populațiunei. Procentul copiilor ilegitali ne dovedesce gradul moralității la un popor.

Aceste date nu numai, că sunt de mare interes, ci și de mare folos. Un popor, care nu cunoasce statistica țării sale, merge orbecând și progresul devine ilusoric.

Statistica Ungariei de Shwicker, des citată, revarsă oare-care lumină asupra acestor date, și noi vom estrage acele, cari sunt de interes pentru Români. Lipsind și aci date positive cu privire la naționalitățile Ungariei, trebuie să ne mulțămim cu datele despre confesiuni. Români apartin sau la biserica greco-orientală sau la cea greco-catolică. Inse datele, ce le avem de la aceste confesiuni, nu le putem aplica deadreptul și fără rezervă la Români, căci acestor biserici apartin și naționalități neromâne.*)

Ungaria are cu privire la cununii o proporție numerică foarte favorabilă: pe 91 persoane vine 1 cununie. Greco-catolicii intec încă această proporție favorabilă, căci aci deja pe 90 persoane vine o cununie, ear greco-orientalii rămân mai înderept cu 1 cununie pe 100.4 persoane. In anul 1873 s'a sevrșit la greco-catolici 19,152, la greco-orientali 21,166 cununii. Urmărind datele de la 1864 până la 1873 vedem, că anii buni au causat la greco-catolici o urcare a numărului cununiilor relativ mai insemnată decât la greco-orientali, pecând vice-versa in anii rēi numărul cununiilor la greco-orientali au scădut neasemănat mai tare decât la greco-catolici. Dintre toate confesiunile Ungariei, greco-orientalii sunt mai puțin aplecați a se căsători cu credincioșii altor biserici. Dacă luăm de basă numărul proporțional favorabil al cununiilor in Ungaria, sunt cele 26.3%, cu cari ambele confesiuni de rit grecesc participă la acel numer, dovadă indetulă despre proporțiunea potrivită a cununiilor intre Români.

*) Biserica greco-orientală și cea greco-catolică laolaltă numeră in Ungaria 4,166,633 suflete. Prin urmare aparțin acestor biserici 1,558,505 suflete neromâne, (Veđ. „Foișoara“ Nr. 1 a. c.).

Neasemănat mai favorabil ca numărul cununiilor este în Ungaria numărul nașterilor. Afară de Rusia nici un stat european n'are un număr relativ așa mare ca Ungaria. Pe 23 suflete vine 1 naștere. O aparență, ce am putea-o numi îmbucurătoare, dacă acest număr n'ar fi întrecut prin un număr și mai însemnat al morților. Astfel aparența devine întristătoare cu atât mai mult, cu cât 50 % din morți sunt copii și mortalitatea copiilor în Ungaria întrece aproape cu 10 % mortalitatea copiilor în celelalte staturi europene. *De la anul 1871—1873 în Ungaria au murit mai mulți decât s-au născut 324, 346 suflete.* Scăderea efectivă a populației în perioada 31 Decembrie 1859 — 31 Decembrie 1873 este 143, 941 suflete. La acest scădemânt participă în mod foarte însemnat ambele confesiuni de rit grecesc. Din 1871—1873 au murit mai mulți decât s-au născut la greco-catolici 65, 533 suflete, la greco-orientali 103, 972 suflete. Dintre cele 20 cercuri administrative, unde Românii dispun de majoritate absolută, (în perioada 1871—1873,) numai în două cercuri a crescut populația, în toate celelalte, ea a scăzut cu 3,06 %. Dacă privim cifrele statistice înainte de anul 1871 vedem la ambele confesiuni numeri potriviți atât la nașteri cât și la morți. În perioada 1866—1870 greco-catolicii au participat la nașteri cu 11,4 %, la morți cu 10,9 %, iar greco-orientalii la nașteri cu 12,2 %, la morți 11,9 %. Prin urmare, ambele confesiuni de rit grecesc s-au bucurat de un creșterea a populației. Dacă acești numeri de la a. 1870 încoace s'au schimbat astfel, în cât numărul credincioșilor acestor biserici nu numai că n'a crescut, ci a scăzut cu 169, 505 suflete în restimp de 2 ani și comitatele, unde Românii sunt în majoritate au pierdut 3,06 % din populație, noi nu putem afla altă cauză, decât epidemiile anilor 1872 și 1873. Aceste epidemii, precum se vede, dintr-o parte toate naționalitățile Ungariei au decimat mai tare naționalitatea română. Lipsa medicilor, în părțile locuite de Români, lipsa cunoștințelor despre natura și răspândirea boalelor epidemice, necurătenia și traiul rău al Românului au deschis cholerei, difteritei etc. porțile. Dacă ne mai poate mângăia ceva despre aceasta prea tristă apariție este moralitatea, prin care poporul român strălucesce în toate naționalitățile. Precând romano-catolicii participă cu 7,33 % la numărul copiilor ilegali, greco-catolicii participă numai cu 5,26 % și greco-orientalii chiar numai cu 4,40 %. Afară de Jidani, în întreaga Ungarie la greco-orientali se nasc cei mai puțini copii ilegali.

b.

BIBLIOGRAFIE.

Alecsandri, Vasile. Opere complete. Partea III. Prosa. 1 vol. București, 1876.

Creangă, I. Moș Nichifor Coțcariul. Iași 1877.

Călimdarul societății pentru cultura și literatura română în Bucovina pe anul 1877. — Cernăuți.

Georgian, Essai sur le vocalisme roumain. Bucarest, Typ. „Romanul“. (X, 105 pag. 8°) 1876.

Stoicesco, Const. I., Etude sur la naturalisation en droit romain, en droit civil et dans le droit des gens; précédée d'un exposé sur la condition politique des personnes à Rome (367 p. 8°) Paris 1876.

Dépêches inédites du chevalier de Gentz aux hospodars de Valachie pour servir à l'histoire de la politique européenne (1813—1828); publiées par le comte Prokesch-Osten fils. Tome I. (XV, 452 p. 8°) Paris 1876.

Va apare în Februarie a. c. în librăria lui Wagner în Innsbruck:

Iung, Iul. Dr., Römern und Romanen in den Donauländern, Historisch-ethnographische Studien, 23 coale tip. 8°.

Va se zică o lucrare mai mare din penna lui Iung, care de sigur va dezvolta analogia între Rhetoromani și Români mai pe larg. Suntem curioși a vedea, cât a mai învățat autorul cu privire la limba, viața . . . română, și cât a mai slăbit din „pasiunile politice“.—

CORESPONDENȚĂ.

D-lui I. C. în . . . Ai dreptate; însă credem a nu trece de indiscreții spunându-ve, că tipografia, în care se tipăresc „Foișoara“, se află într-o stare mai mult decât deplorabilă! Am cercat pe toate tonurile a îndrepta treaba, dar toate îndesert!! Săpientii sat.

ANUNCIU.

Se află de vânzare:

Foișoara

Telegrafului Român,

Anul I.

broșat într'un volum, prețul 3 fl. val. aust = 6 lei n.

Tipografia arhidiecezană în Sibiu.